

Informace ke Dnům lidové architektury Plzeňského kraje 2021 lze získat v regionálních informačních centrech, muzeích, kulturních zařízeních a na webových stránkách: www.lidove-stavby.cz; www.visitplzen.eu; www.plzensky-kraj.cz; www.zcm.cz/o-muzeu/objekty/narodopisne-muzeum-plzenska; www.npu.cz; www.muzeum.klatovynet.cz/muzeumkt/; www.chanovice.cz; www.propamatky.info; www.vecerni-praha.cz

Vydal u příležitosti Dnů lidové architektury Plzeňského kraje 2021 pro Kotěrovo centrum architektury o.p.s. FOIBOS BOOKS s.r.o.
Text: Pavel Bureš, Karel Foud
Foto: Pavel Bureš, Karel Foud
Design a grafická úprava: Jaroslav Turek
Tisk: ???

Hlavní pořadatelé:

Spolupřadatelé, podpora a spolupráce:

Mediální partneři:

NOVA VEČERNÍ PRAHA

Dolany u Plzně
Dolany leží asi 9 km severovýchodně od Plzně. Ves je poprvé připomínána k r. 1266, kdy její část vlastnil chotěšovský klášter. Zástavba rozlehlých i menších zemědělských usedlostí je soustředěna podél nepravidelné takřka obdélníkové návsi s kaplí a z ní vycházejících komunikací. Dochovala se zde řada cenných staveb lidového klasicismu z 19. století s patrovými sýpkami a zdobenými klenutými branami, například v usedlostech čp. 17, 18, 19, 28, 37, 44, 46, 49 a 54, pozoruhodná je rovněž roubená chalupa čp. 9. Mladší hodnotnou stavbou je také škola z roku 1900. Při silnici jižně od návsi stojí gotizující kamenná sloupková boží muka a v jejich sousedství kamenný smírčí kříž. V roce 1995 bylo historické jádro vsi prohlášeno vesnickou památkovou zónou.

Dyšina
Dyšina leží asi 7 km severovýchodně od Plzně. Poprvé se připomíná roku 1242 v souvislosti s jejím darováním chotěšovskému klášteru králem Václavem I. Dominantou vsi je původně gotický kostel

Nejsvětější Trojice a apoštolů Šimona a Judy, barokizovaný v 90. letech 17. století s barokní farou vystavěnou roku 1727 podle návrhu J. Augustona. Soubor rozlehlých statků z 19. století převážně klasicistního původu situovaných po obvodu návsi a při hlavní komunikaci do ní ústící je na okrajích historického jádra doplněn drobnějšími domkářskými a maloroľnickými usedlostmi a vilami z období první republiky. K nejcenějším patří čp. 3, 4, 24, 25, 26, 27 aj. a také usedlost čp. 8 s dochovaným roubeným domem a sýpkou z 2. poloviny 18. století. Historické jádro vsi bylo v roce 1995 prohlášeno vesnickou památkovou zónou.

Kyšice
Kyšice leží asi 6 km východně od Plzně. První zmínka o vsi pochází z roku 1336. Její střed vyplňuje značně rozsáhlá, takřka obdélníková náves rozdělená procházející komunikací opticky na dvě části, kolem níž je soustředěna převážná část historické zástavby reprezentované velkými výstavnými dvory s charakteristickými mohutnými předsunutými branami a štítově orientovanými domy a sýpkami s bohatou štukovou výzdobou, vzniklými převážně v průběhu 19. století ve stylu lidového klasicismu. V jihovýchodní části obce se nachází soubor drobných chalupnických a domkářských usedlostí vesměs rovněž

z období rozkvětu lidového klasicismu kolem poloviny 19. století. Mezi nejhodnotnější usedlosti můžeme zařadit například čp. 1, 2, 3, 4, 9, 18, 34, 39, 47, 68 aj. Kromě toho prostor návsi dotváří a oživuje kaple z roku 1827, školní budova, velký kovový pamětní kříž a novodobý památník připomínající válečné události. V roce 1995 bylo historické jádro vsi prohlášeno vesnickou památkovou zónou.

Týmákov
Týmákov leží asi 6 km východně od Plzně. V písemných pramenech se ves objevuje poprvé roku 1379. Urbanisticky složitější dispozice obce se skládá ze dvou částí na protilehlých stranách potočního údolí. Zástavba velkých zděných statků s klasicistními branami z doby kolem poloviny 19. století včetně několika cenných dokladů starší

roubené architektury je soustředěna severněji kolem trojúhelníkové návsi, na níž navazují na protější jižní straně drobnější zděné usedlosti z 2. poloviny 19. století situované štítově podél několika komunikací. Významnými doklady lidového stavitelství Plzeňska jsou především bývalá týmákovská rychta čp. 1 s roubeným domem a branou, statek čp. 58 s branou, usedlost čp. 71 s roubeným domem, zděným špycharem z roku 1768 a branou a z dalších památek jmenujme kapli sv. Václava z roku 1881 nebo sochu sv. Jana Nepomuckého z roku 1849 na mostku. Historické jádro obce bylo v roce 1995 prohlášeno vesnickou památkovou zónou.

II. Klatovsko

Chanovice
Chanovice leží 10 km severně od Horažďovic. V písemných pramenech se objevují poprvé roku 1352. Lokálně dominuje zámekský areál, jehož součástí je vlastní zámek vzniklý z někdejší tvrze založené Dlouhoveskými z Dlouhé Vsi obklopený zámekským parkem, dále pak rozsáhlý bývalý

hospodářský dvůr, kostel sv. Kříže a vrchnostenská sýpka. V nedávné době prošel celkovou obnovou a je v něm umístěna Galerie nositelů tradice lidových řemesel, Expozice lidových řemesel Pošumaví, historické zámekské místnosti, informační středisko, výstavní sál, knihovna a základní škola. V centru obce se dochoval početný soubor původní zděné zástavby převážně z období 19. a prvních desetiletí následujícího století, např. čp. 8, 20, 23, a 46. Pod zámekem stojí nevelká návesní kaple z roku 1832 a při silnici na Slatinu socha sv. Donáta z roku 1727. Historické jádro obce bylo v roce 2004 prohlášeno vesnickou památkovou zónou.

Expozice lidové architektury v Chanovicích
Při severním okraji obce se rozprostírá areál Expozice lidové architektury, pobočka Vlastivědného muzea

dr. Hostaše v Klatovech. Na rozsáhlou plochu získanou darem od obce jsou od roku 1994 přenášeny v terénu ohrožené převážně roubené vesnické stavby z oblasti jihozápadních Čech (jižní Plzeňsko, Rokycansko, Klatovsko, Domažlicko). Stojí zde například typické sýpky s archaickými roubenými klenbami z Petrovic u Měčína, z Přetína a ze Svrčovce, dřevěné stodoly z Příkosic a Nezdic a kolna ze stodůlkou z Měčína, dále roubená hájovna z Čachrova a chalupa z Těšetína nebo rekonstrukce sezónního dřevorubeckého srubu, poslední realizovanou akcí je pak transfer roubené chalupy z Lužan. Součástí zdejší expozice je také několik drobných sakrálních památek (boží muka, výklenková kaplička, kříže) a novostavba vstupního objektu se zázemím pro návštěvníky i správu muzea. Z jednotlivých přenesených staveb jsou postupně vytvářeny usedlostní celky, které dokumentují obydlí různých sociálních skupin venkovského obyvatelstva i regionální typy lidového stavitelství sběrné oblasti, zatím se můžeme seznámit s cca 20 stavbami. Záměrem vedení klatovského muzea je postupně doplňování a rozšiřování expozičního areálu, který by měl kromě záchrany nemovitého kulturního dědictví venkova názorně představit formy bydlení a hospodaření na vesnici v období 2. poloviny 18. až 1. poloviny 20. století.

Velhartice
Velhartice leží asi 20 km jihovýchodně od Klatov. V písemných pramenech se objevují poprvé roku 1318 společně s hradem, který se záhy stává největším v regionu. Ze vsi pod ním se vyvinulo městečko, připomenuté prvně v roce 1373. Kromě hradu stojícího východně

na ostrožně nad říčkou Ostružnou je jeho další význačnou stavbou gotický kostel Narození Panny Marie. Historický domovní fond Velhartic reprezentují jak roubené, tak zděné domy často vesnického charakteru, vystavěné v průběhu 18. a 19. století. Z menších chalup, dodávajících městečku svébytný venkovský ráz, poutají pozornost zejména čp. 11, 12, 13, 14, 52, 76, 77, 100, 101, 102, 103, 76, 77 i mnohá další. V roce 1992 bylo historické jádro obce prohlášeno za městskou památkovou zónu.

Expozice lidové architektury podhradí Velhartice
Před hradem ve Velharticích vyrůstá od 90. let 20. století na základech starých původních staveb zaniklého předhradí

expozice lidové architektury, která je tvořena hodnotnými a na svém dosavadním místě ohroženými památkami lidové architektury z Pošumaví. Při jejich transferu jsou experimentálně používány unikátní způsoby transportu, kdy jsou přemísťovány nerozebrané kompaktní konstrukční díly nebo přímo celé objekty. Vzniká tady drobné muzeum lidových staveb, prezentující ukázky vesnické architektury a života obyvatel venkova rozsáhlé oblasti šumavského podhůří, v němž si zatím můžeme prohlédnout dvě roubené chalupy čp. 21 a 60 z počátku 19. století z nedalekých Bešín a dvě roubené sýpky z Petrovic u Měčína s archaickou dřevěnou klenbou a hliněným lepenecem.

Břežany
Břežany leží 7 km severozápadně od Horažďovic. V písemných pramenech se ves objevuje poprvé k roku 1319. K polovině 18. století je zde evidováno 29 usedlostí a chalup. Ve vsi se dochoval početný soubor historických zděných lidových staveb. Nejcharakterističtější domovým typem zřejmě ještě barokního původu jsou v Břežanech poměrně úzké, celokamenné domy s dvoupodlažní komorovou částí. Jádro obce dominuje skupina usedlostí čp. 1 až 4, v některých případech s typickými barokně vykrajovanými štíty. Pozoruhodná je i usedlost čp. 33. Na návsi stojí nevelká kaple sv. Jana Nepomuckého a pamětní kříž z roku 1886, dalšími drobnými sakrálními památkami jsou sloupková boží muka z roku 1738 u čp. 41 a jihovýchodně od vsi stojící barokní kaple sv. Anny. V roce 1995 bylo historické jádro obce prohlášeno vesnickou památkovou zónou.

Dobříšín
Dobříšín leží 4 km severovýchodně od Sušice. První písemná zmínka pochází z roku 1372. Roku 1584 prodal ves císař Rudolf II. městu Sušici, při kterém setrvala až do konce feudalismu. Po obvodu podlouhlé návsi je situována

skupina statků, v některých případech s domy špycharového typu (čp. 8 a 9). K nejstarším objektům v obci patří sýpky ve dvorech čp. 1, 8, 9 a 13. Neméně hodnotné jsou i usedlosti čp. 3, 4, 6, 12, 13, 16, 18, 19 a 21. Převážně jde o masivní kamenné usedlosti strobých tvarů uzavřené ohradními zdmi. V západní části návsi stojí kaple z roku 1869 a pamětní kříž z roku 1871. V roce 1911 byla u cesty na Sušici postavena budova někdejší obecné školy čp. 37, která má dosud zachovánu původní neoslohovou fasádu. Dobříšín patří k nejcenějším historickým vesnickým sídlům na území Plzeňského kraje, a proto byl v roce 1995 prohlášen vesnickou památkovou rezervací.

Dny lidové architektury Plzeňského kraje 17. – 25. 7. 2021

Putování za lidovými stavbami Plzeňska a Klatovska

se slavnostním zahájením v národní kulturní památce Selský dvůr U Matoušů v Plzni-Bolevci v sobotu 17. července a slavnostním zakončením v Expozici lidové architektury v Chanovicích na Klatovsku v sobotu 24. července

V letošním roce se uskuteční již 9. ročník Dnů lidové architektury Čech, Moravy a Slezska, tentokrát v Plzeňském kraji. Dějištěm slavnostního zahájení se v sobotu 17. července stane Selský dvůr U Matoušů čp. 1 v Plzni-Bolevci a zakončení proběhne o týden později v sobotu 24. července v Expozici lidové architektury v Chanovicích v okrese Klatovy. Zatímco zděná architektura vesnických sídel v okrajových částech městské aglomerace Plzně a v úrodné Plzeňské kotlině pochází převážně z období 19. století a její výstavnost a osobitá výtvarná podoba souvisí s prosperitou získanou možností zásobovat rostoucí průmyslové město zemědělskými produkty, jsou lidové stavby spíše drobnějších vsí Klatovska a Horažďovicka v malebně členité krajíně Blatenské pahorkatiny a Šumavského podhůří o poznání skromnější, roubené i kamenné, ale s řadou pozoruhodných dokladů starších stavebních etap. Spolupořadatelství a finančního zajištění Dnů lidové architektury se v tomto roce ujalo Statutární město Plzeň, Plzeňský kraj a Obec Chanovice.

Záměrem Dnů lidové architektury je představit široké veřejnosti mnohotvárnou, jedinečnou a mnohdy neprávem opomíjenou historickou architekturu našeho venkova. Přáním pořadatelů je, aby se staly podnětem k hlubšímu poznání a pochopení hodnot a významu lidového stavitelství a zároveň impulsem k posílení vědomí odpovědnosti za jeho uchování.

Součástí zahájení i zakončení Dnů lidové architektury bude doprovodný program, který návštěvníkům nabídne ukázky tradičních řemesel s dílničkami pro děti, stánkový prodej regionálních produktů, vystoupení folklorních souborů i možnost občerstvení; účastníci budou moci také absolvovat komentované prohlídky muzejních areálů i památkově chráněných sídel a tematických výstav.

Pro zájemce bude připravena exkurze Putování za lidovými stavbami Plzně, na níž se seznámí se třemi nejzajímavějšími a nejceněnějšími památkově chráněnými historickými vesnicemi Plzně – Božkovem, Koterovem a Černicemi – s řadou dochovaných ukázek typické zděné architektury, z nichž vybrané bude možno si podrobněji prohlédnout. Asi dvouhodinovou trasu exkurze s odborným výkladem lze absolvovat zdarma speciálním autobusem, jenž bude vyjíždět po oficiálním slavnostním zahájení dne 17. července z Bolevce ve 13:00 hodin. Doporučujeme si předem rezervovat účast na e-mailové adrese e.henkrichova@foibos.cz nebo na telefonním čísle 777 100 557.

Hlavními organizátory, spolupořadatelí a partnery Dnů lidové architektury Plzeňského kraje 2021 jsou: Kotěrovo centrum architektury o.p.s. + FOIBOS BOOKS s.r.o., Plzeňský kraj, Statutární město Plzeň, Městský obvod Plzeň 1, Městský obvod Plzeň 2, Západočeské muzeum v Plzni, p.o. – Národopisné muzeum Plzeňska; Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech p.o., Obec Chanovice; Spolek Boleveckých rodáků a Sbor dobrovolných hasičů Bolevec; odbornou stránku zajišťuje: Národní památkový ústav generální ředitelství Praha + územní odborné pracoviště v Plzni + územní památková správa v Českých Budějovicích, mediálními partnery jsou: PROPAMÁTKY, Český rozhlas Plzeň, Regionální Deník a Nová Věcemí Praha.

I. Plzeňsko

Selský dvůr U Matoušů čp. 1 v Plzni – Bolevci – národní kulturní památka

Selský dvůr čp. 1 U Matoušů v Plzni – Bolevci patří k předním památkám svého druhu na Plzeňsku. Do dnešní doby se celý areál dvora uzavírající dolní stranu

návsí dochoval v exteriéru i interiéru bez větších stavebních zásahů ve značně autentickém stavu a představuje unikátní doklad tradiční selské usedlosti z období tzv. vesnického klasicismu s řadou původních kvalitně provedených kamenických, truhlářských a kovářských řemeslných prvků. Dvůr dominuje rozměrné obytné stavení trojdielné dispozice komorového typu, datované na kamenném vstupním portálu rokem 1809, ale staršího založení. Ve sklepním suterénu pod domem jsou zachovány dva pozdně gotické portálky, osazené sem ovšem druhotně. Zadní část domu je dvojpodlažní, z krátké dřevěné pavlače jsou přístupné dvě patrové komory a v přízemí pod nimi se nalézají drobné chlévce. Čtyřstranný dvůr dále obklopují zděné chlévy z roku 1833, zděná patrová klasicistní sýpka ze 40. let 19. století, dřevěná rámová kolna a velká zděná stodola, jejíž část byla adaptována na edukační prostory a zázemí správy tohoto památkového objektu. Vjezd do dvora zajišťovala dvojice klenutých bran. Roku 2007 získal areál dvora do správy Národní památkový ústav, jenž zahájil jeho postupnou opravu, ta byla v letech 2019–2021 završena zdražilou důkladnou kompletní památkovou obnovou, která mu navrátila podobu z 1. poloviny 20. století včetně doškové krytiny obytného stavení. V průběhu oprav byla nalezena a restaurována pozoruhodná historická výmalba některých místností, např. komůrky za zadní světnicí. Rehabilitována byla také zahrada se sadem starých odrůd ovocných stromů. Po dokončení stavebních a restaurátorských prací byly interiéry obytného domu vybaveny inventářem dokládajícím život plzeňského venkova v období konce 19. a 1. poloviny 20. století, v sýpce je instalována specializovaná expozice Cesta obilí, ve stodole jsou vystaveny rozměrnější zemědělské stroje a zařízení a chlévy slouží jako výstavní a přednáškové sály. Celý areál se tak zároveň stal významným kulturně výchovným a společenským zařízením.

Bolevec

(městský obvod Plzeň 1) Bolevec leží 4 km severně od centra Plzně. V písemných pramenech se poprvé připomíná roku 1382 a o necelých osm desetiletí později jej získalo město.

V 15. století malá ves

10 dvorů. Roku 1942 byl Bolevec administrativně připojen k Plzni a dnes je součástí městského obvodu Plzeň 1. Ve 2. polovině 70. let minulého století se v Bolevci začalo budovat rozsáhlé panelové sídliště, kterému padla za oběť část domovního fondu původní vsi,

ale zásluhou místních občanů se podařilo zachránit alespoň nejceněnější jádro, které bylo v roce 1995 prohlášeno vesnickou památkovou zónou. Zachován tak zůstal její historický urbanismus a schéma zástavby s rozlehlou svažitou návsi lemovanou štítově orientovanými statky, jejíž horní část byla druhotně zastavěna drobnými chalupnickými usedlostmi (mimo jiné i roubenou chalupou čp. 10) a roku 1893 doplněna mohutnou budovou školy. Kromě statku U Matoušů čp.1 se v Bolevci dochovala řada dalších hodnotných staveb obytných i hospodářských – např. usedlosti čp. 2 (s klasicistní sýpkou z roku 1797), 3, 7 (s roubeným domem a renesanční sýpkou), 10, 22, 30 aj. Při výstavbě sídliště byla na boveckou náves přemístěna z okolí trojice kamenných božích muk (z roku 1606, 1666 a z konce 17. století před čp. 18) a Mariánský sloup z roku 1690.

Trasa putování za lidovými stavbami Plzně

Božkov

(městský obvod Plzeň 2) Božkov leží na východním okraji Plzně asi 4 km od centra Plzně. V písemných pramenech je poprvé připomínán k roku 1338. Na konci 17. století byl ve vsi založen městem velký hospodářský dvůr, jenž byl o století později

zrušen a rozparcelován. Božkov byl k Plzni připojen v roce 1942, když předtím jeho zástavba plynule prorostla s rozvíjejícím se městem. K nejstarším dokladům středověkého původu vsi patří gotický portál dochovaný ve sklepě domu usedlosti čp. 12. Snad již z 16. století pochází zděná sýpka ležící ve dvoře za obytným stavením čp. 15. V období 1. poloviny 19. století a krátce poté vznikla zástavba větší části klenutých dvorů. Lidový klasicismus ovlivnil také skupinu menších chalupnických usedlostí v Letkovské ulici s působivě pojednanými branami (čp. 36, 37, 38, 41 aj.). Památkově hodnotnými jsou rovněž statky čp. 10, 11, 12 a 67 též s bohatě zdobenými branami, nebo dům čp. 52 i některé další. V centru vsi stojí poblíž potoka čtyřboká návesní kaple z roku 1840. V roce 1995 bylo jádro vsi prohlášeno vesnickou památkovou rezervací.

Koterov

(městský obvod Plzeň 2) Koterov leží zhruba 5 km jihovýchodním směrem od centra Plzně. První písemná zmínka o vsi pochází z roku 1369. Již tehdy patřila částečně do majetku města Plzně a od roku 1507 celá. V r. 1942 byl Koterov

administrativně připojen k Plzni. Jeho střed tvoří rozměrná svažitá náves obklopená štítově orientovanými usedlostmi. Z dochovaného historického domovního fondu, vesměs vystavěného během prvních dvou třetin 19. století ve stylu lidového klasicismu, jsou nejceněnější statky čp. 1, 5, 6, 24, 25, 26, 27, 28 nebo 29, zpravidla se zachovanými branami, často s bohatou výzdobou klasicistního

tvarosloví. Dominantou koterovské návsi je architektonicky pozoruhodná sokolovna čp. 71, vybudovaná v letech 1929–1932 podle projektu koterovského rodáka arch. F. Krásného. Náves dotváří kaple z období kolem poloviny 19. století a další s náročně řešeným portálem a datací 1700 stojí při silnici na Starý Plzenec. Pro své mimořádné kvality byl Koterov v roce 1995 prohlášen vesnickou památkovou rezervací.

Černice

(městský obvod Plzeň 8) Černice leží 6 km jihovýchodně od centra Plzně. Poprvé jsou v písemných pramenech připomínány roku 1402. Až do poloviny 19. století byla ves v majetku města Plzně. V roce 1942 byly Černice přičleněny k tzv. Velké Plzni. Po obvodu černické návsi trojúhelního tvaru je

situováno asi 10 větších selských usedlostí, např. čp. 15, 18 nebo 28. Dochovaly se zde jak zdobené klenuté brány (např. u čp. 15 a 18), tak kamenné sýpky (čp. 18, 27 nebo 28). Nejstarším objektem ve vsi je sýpka dvora čp. 28. Na návsi stojí kaple z poloviny 19. století a další sakrální stavbou jsou kamenná sloupková boží muka z roku 1742. Od roku 1995 je historické jádro vsi prohlášeno vesnickou památkovou rezervací.

Vesnické památkové zóny Plzeňska

Lidová architektura Plzně

V průběhu středověku vznikla v okolí královského města Plzně řada dosud existujících zpravidla návesních vsí. Patřily nejen plzeňským měšťanům, ale i okolní šlechtě. Postupně je však během staletí majetkově ovládla Plzeň, která je spravovala, ovlivňovala jejich rozvoj a zřizovala zde také hospodářské dvory. Ty byly za ekonomických a politických reforem 2. poloviny 18. století rušeny a rozparcelovány. Se zánikem feudálního systému roku 1848 získaly vesnice samostatnost, což spolu s výhodnou polohou v blízkosti lidnatého industriálního střediska bylo hlavním předpokladem jejich rychlého hospodářského růstu. Díky možnosti zásobovat rozsáhlý trh zemědělským a potravinářským zbožím obce bohatly a místní sedláci potřebovali nově získanou zámožnost okázalým způsobem veřejně prezentovat, mimo jiné i přestavbou svých obydlí. Plzeňské příměstské vesnice tak zejména v 2. a 3. třetině 19. století prochází zásadní stavební proměnou, dosud roubená stavení jsou nahrazována většími zděnými obytnými i hospodářskými stavbami s mohutnými branami, v celkovém výrazu i výtvarné výzdobě silně ovlivněnými pozdním klasicismem, jenž ve venkovském prostředí nabývá podoby svěbytného tzv. lidového klasicismu. Svou charakteristickou urbanistickou formu a architektonickou tvářnost si i přes určité negativní změny většina těchto vsí udržela dodnes, ačkoliv byla v průběhu 20. století administrativně připojena k Plzni a postupně obklopena zcela odlišnou novodobou zástavbou. Pro své mimořádné historické a památkové hodnoty byly proto roku 1995 prohlášeny 3 z nich za památkové rezervace a 7 dalších za památkové zóny.

Bukovec

(městský obvod Plzeň 4) Bukovec leží na severovýchodním okraji Plzně přibližně 5,5 km od jejího centra ve výrazné poloze na svažitém

ostrohu nad řekou Mží a poprvé se v písemných pramenech objevuje roku 1379. Protáhlou trojúhelníkovou náves obklopují štítově orientované usedlosti, některé ve stylu lidového klasicismu nebo neoslohového tvarosloví z přelomu 19. a 20. století, z nichž nejhodnotnější jsou čp. 1, 3 a 12, zajímavá je i návesní kaple z poloviny 19. století. Další zástavba se rozvíjela především jižním směrem při cestě na Hrádek. Ve východní části vsi se při řece Mži rozkládá areál někdejšího mlýna čp. 14 s dvoupodlažní správní a obytnou budovou.

Červený Hrádek

(městský obvod Plzeň 4) Červený Hrádek leží asi 6 km východně od centra Plzně. První písemná zmínka o něm pochází z roku 1384, kdy zde stávala tvrz, jejíž terénní reliktly lze najít u čp. 5. Vznikl zde také vrchnostenský dvůr,

který však byl v 70. letech 18. století rozparcelován. Kolem návsi trojúhelníkového tvaru je situována skupina rozlehlých dvorů převážně z 19. století s kamenným hrazením, z nichž nejzajímavější a nejceněnější jsou především čp. 4, 26, 29, 30, 37, 39 a 68, na návsi stojí neobarokní kaple sv. Šimona a Judy z období kolem roku 1900 a zástavbu doplňuje škola z přelomu 19. a 20. století.

Křimice

(městský obvod Plzeň 5) Křimice leží na západním okraji Plzně asi 5 km od centra. Jedná se o velkou významnou ves prvně připomínanou již roku 1251, v polovině 17. století zde stály tři desítky usedlostí a chalup. Vrcholné

středověká dispozice vsi s velkou pravidelnou obdélnou návší byla plánovitě upravena při barokní výstavbě zámku ve 30. letech 18. století, její zástavba je tvořena zděnými přízemními, většinou klasicistními usedlostmi s rozsáhlými ohradními zdmi, z nichž nejhodnotnější jsou čp. 27, 29, 30, 31, 32, 39, 40, 41, stojí zde i bývalý panský dvůr čp. 44. Dominantou křimické návsi je rozsáhlý zámecký areál sestávající z barokních, klasicistních a empírových objektů souvisejících se zámeckým provozem a správou panství (hospodářský dvůr, hospoda, domy panských úředníků, škola a pivovar). Autorství četných soch v areálu zámku i v obci je připisováno významnému baroknímu sochaři Lazaru Widmanovi. Historická zástavba pokračuje také podél cesty na Vejprnice, kde se na okraji sídla nalézá v jádru gotický a barokně upravený hřbitovní kostel Narození Panny Marie.

Lobzy

(městský obvod Plzeň 4) Lobzy leží cca 3 km východně od centra Plzně. První písemná zmínka o vsi vysazené nad brodem přes řeku Úslavu je z roku 1379. Její nejstarší zástavba je soustředěna kolem malého tojúhelníkové návsi,

teprve ve 2. polovině 19. století se rozšiřuje hlavně východním směrem. Nejceněnější a nejstarší stavby ze 17.–18. století se nacházejí ve svobodnickém dvoře čp. 1 (zejména barokní patrový dům a klasicistní stáje), dalšími hodnotnými usedlostmi převážně klasicistního původu jsou čp. 2, 8, 9, 13. Mimo obec stojí novogotický kostel.

Radčice

(městský obvod Plzeň 7) Radčice leží asi 4 km severozápadně od centra Plzně v údolí řeky Mže. V písemných pramenech se poprvé připomínají roku 1319, kdy byly v majetku plaského kláštera.

Takřka trojúhelníkovou nevelkou náves obklopuje skupina větších klasicistních statků čp. 10, 11, 12, 16, 17, 18 aj., doplněná mladšími neoslohovými stavbami z konce 19. a počátku 20. století, zajímavé jsou též budovy školy a hostince z 30. let minulého století. Vzhled návsi příznivě dotváří kaple, novobarokně upravená klasicistní stavba, a ve vsi se také dochovala kamenná sloupková boží muka.

Újezd

(městský obvod Plzeň 4) Újezd u Plzně leží asi 5 km severovýchodním směrem od jejího středu. První písemná zmínka o něm pochází z r. 1379. Svým původně nevelkým rozsahem patří Újezd mezi nejmenší plzeňské obce. V průběhu 17. století ves zpustla a koncem 18. století byla opět obnovena, patrně

v souvislosti s parcelací rozsáhlého hospodářského dvora roku 1779, založeného již ve středověku městem Plzní, který zasahuje do nevelké částečně okrouhlé návsi, a jehož půdorys a hmotové uspořádání se dodnes promítají do struktury zástavby obce. Značný rozmach stavební činnosti přineslo 19. století, z něhož pochází většina historické stavební produkce, doplněné o pravidelně situovaný soubor chalupnických usedlostí z počátku 20. století v jihovýchodní části vsi. Nejhodnotnějšími stavbami jsou zděná sýpka ze 17. století v čp. 10, usedlost čp. 6, rozparcelovaný dvůr nebo historizující kaple na návsi.